SUMNJIVO LICE

Miljenko Jergović

Zastave slave i zastave srama

Ne znam što je mislio slovenski umjetnik, rođenjem Riječanin, kada je u Ljubljani izveo performans u kojem je, zajedno s prisutnom publikom, na froncle izrezao slovensku zastavu. Možda ništa nije mislio, možda je vjerovao da će se ono najvažnije, ono što razlikuje čovjeka od majmuna, novinara od tvoškića i umjetnost od rezanjaktanine, dogoditi samo po sebi, u nizanju događaja i izmjenjivanju vremenskih, prostornih, političkih i civilizacijskih perspektiva. Možda je vjerovao da će se ono najvažnije, ono što razlikuje čovjeka od majmuna, novinara od tvoškića i umjetnost od rezanjaktanine, dogoditi samo po sebi, u nizanju događaja i izmjenjivanju vremenskih, prostornih, političkih i civilizacijskih perspektiva. Možda je vjerovao da bi reakcije na rezanje zastave mogle proizvesti umjetničko djelo? U Sloveniji se nije dogodilo ništa, performans je zastao na svome početku. Na razini ideje i izvedbe bila je to samo pubertetska provokacija, za koju bi, da je još uvijek školarac, dobio nižu ocjenu iz vladanja.

Svetanaša
Zastave su svete kad više nisu simboli slobode nego simboli ropstva i nepravde

Međutim, umjetnik je svoj performans ponovio u Rijeci, s hrvatskom zastavom i pred hrvatskom publikom. Pobunio se Hrvatski Branitelj, koji za sebe tvrdi i da je umjetnik, pa je pokrenuo krivičnu prijavu protiv slovenskoga umjetnika. Tu su se, valja priznati, već počeli nazirati obrisi umjetničkog djela! Sutra je ono nadograđeno u televizijskom dnevniku, koji je, ako me pamćenje ne vara, vodila gospođa uglednoga bjegunca pred zakonom, nekakvoga Čeljuske, a možda to i nije bila ona. Kako god, reakcija je bila veoma patriotska. Iz toga se moglo zaključiti da Emil Hrvatin - tojest Janez Janša, kako se službeno preimenovao da bi nervirao znamenitoga desnog državotvorca - ipak nije samo zakašnjeli pubertetlija, nego je ozbiljan umjetnik.

● **Pritom, on u svojoj** umjetnosti ima više sreće nego pameti, sretniji je i od samoga Ćire Blaževića: nekoliko tjedana prije njegova riječkog performansa, istarski župan Ivan Jakovčić reagirao je na jedno umjetničko djelo, nakon čega ga je napala kuka i motika, nadigla se ljuta zarezovska ljevica, kriknule su neustrašive zagrebačke kustosice i za obranu slobode stvaralaštva spremni kustosi, napalo je Jakovčića kao kakvoga bijesnog staljinističkog psa, izrugali ga konceptualni umjetnici, poučili ga likovni kritičari... Nema tko se nije zadovoljio na nesretnom Jakovčiću, sve onanirajući po integritetu i nedodirljivosti svakoga djela koje pretendira na to da se smatra umjetničkim, a ne ugrožava ničije zdravlje, život ili privatnost.

E, tu, u tako postavljenom kontekstu, o kojem Janez Janša nije mogao ništa znati dok je osmišljao svoj performans, a vjerojatno ništa nije znao ni kada ga je selio u Rijeku, rezukanje državne zastave, ove i one, biva vrlo ozbiljno umjetničko djelo i jedan od najuspješnijih performansa u Hrvatskoj u zadnjih nekoliko godina. Zašto? Pa, zato što se isti oni umjetnici, performeri, kustosice i kustosi sada nisu nadigli da brane integritet i političku nedodirljivost umjetničkog djela. Nisu to učinili ni nakon što je na njega, u ulozi partizanskoga komesara, nasrnuo Hrvatski Branitelj, ni nakon što ga je napao dnevnik HTV-a, ni nakon što se na njega okomila sva patriotska, desna, večernjakovska i profašistička nacionalna desnica.

● **Na kraju, oglasila se** i Jadranka Kosor, produbivši hajku protiv umjetničkoga djela: "Svim građanima Hrvatske moraju biti sveti državna zastava, grb i himna", rekla je Kosor, dodavši da tako razmišljaju svi premijeri na svijetu. Neukoje sve to izrekla premijerka, pa je žešće prisnažila da to nije bila "umjetnost", nego "vandalizam". To je trenutak u kojemu riječki performans Janeza Janše sasvim razobličuje militaristički i dragovoljački, ultradesničarski model hrvatskoga patriotizma, u ime kojega se i umjetnička djela smiju zabranjivati, a umjetnici se slati u logore... pardon, u zatvore! No, smeta li hrvatskim, ponaosob zagrebačkim umjetnicima, kritičarima i kustosima, smeta li hrvatskim konceptualistima i performerima, svima onima koji su reagirali na Jakovčića i svima koji nisu reagirali, kada sa samovjerenošću onoga njemačkog šepavca koji je osvjetljavao nebesa paleći knjige, Kosor luči umjetnost od vandalizma?

Jedini kojem to zasad smeta i koji je shvatio suštinu performansa, veliki je i međunarodno priznati umjetnik Igor Grubić. Isti onaj koji je stanovnicima zagrebačkog kvarta koji se naziva Džamijom, s razglasa na Meštrovićevom paviljonu puštao glas hodže koji poziva na molitvu, i tako prizivao reakcije - uglavnom - šovinističke i osvještavao u ljudima ima ime njihova kvarta. Umjetničko djelo obavezuje umjetnika, pa je Grubić i u ovome slučaju imao mudrosti, poštenja i hrabrosti. Pritom, valja znati da je branio samo umjetnost, a ne i umjetnika, jer njemu takva obrana nije potrebna. Janez Janša građanin je slobodne europske zemlje u kojoj je nedodirljiva samo sloboda, a ne i njezini simboli, recimo zastava. Zastave su nedodirljive samo tamo gdje ne simboliziraju slobodu.●

RIJEČ DANA

Škola

NOVINAR I KOMENTATOR JUTARNJEG LISTA ANALIZIRA RIJEČI, IZRAZE I POJMOVE

INOSLAV BEŠKER

Škola je ustanova za kolektivno stjecanje obrazovanja (postoje i druga, sekundarna značenja tog pojma). I dobre i loše strane škole potječu iz njezine kolektivnosti: jeftinije je ako jedan učitelj iznosi isto gradivo pred više učenika, može biti korisno ako organizira interakciju kolektiva u kojemu učenici ona uče i jedni od drugih, nije loše ako škola u učenike i

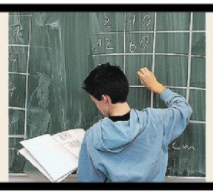

socijalizira, ali strašno je ako ih uniformira, ako potiče lice mjerje i mimikriju, ako utuvljuje autoritarnu shemu poslušnosti jačemu (ne samo učitelju, nego i samo jn situaciji kao o tudenome autoritetu). Još u antičko doba je Seneka mladi kritizirao (u CVI pismu): "Non vitae, sed scholae discimus" (ne učimo za život nego za školu). Ta prijetnja se nadvijai danas. Potrebna je škola koja ne će nuditi podatke tvrdeći da su oni znanje, nego instrumente za stjecanje i provjeru znanja, škola koja će zanimati kako učenik razmišlja, a ne koje je mantre nabifiao. Naravno, taka je školovanja znalo biti i dosad, ali nije prete zalo, čak ni na sveučilištu. Još je Heraklit utvrdio da poznavanje podataka ne uči pameti, a naš sunarodnjak svećenik Ivan Illich zadužio je čovječanstvo konceptom deskolarizacije, koji ne znači ukidanje škola, nego napuštanje škole kao religije koja manipulira (indoktrinira, reproducira socijalne mitove u korist bogatih), koja prodaje akademske naslove, a učanje škole kao zajednice u kojoj se prenose sposobnosti i potiču kritički i kreativni resursi. "Škola" je u hrvatskome posuđenica, internacionalni gredizam: "sholé" od "ého" (imam) u smislu "imam vremena" (slobodnoga, za obrazovanje), od indoeuropske osnove "*segh-" (držati, imati), usp. "shema", latinski "habeo" (imam), njemački "Sieg" (pobjeda).●

Dr. Josip Burušić u povodu početka školske godine

Je li školovanje u Hrvatskoj najgora stvar koja vam se u životu može dogoditi?

● **Piše:** dr. sc. Josip Burušić
Centar za istraživanje znanja, obrazovanja i ljudskog kapitala
Institut društvenih znanosti 'Ivo Pilar'

Amerikanac Warren Edward Buffet, svjetski poznati ulagač i filantrop, zasigurno će ostati upamćen po nizu inteligentnih odluka i briljantnih poslovnih poteza. Boljim poznavateljima njegova života upečatljivim će ostati prije svega njegova investicijska filozofija. No, ono što može biti poticaj svima kada je riječ o ovoj velikoj osobi jest zasigurno njegova znamenita izjava da je najbolja stvar koja mu se u životu dogodila to što se rodio u pravoj zemlji u pravo vrijeme. To, dakle, govori čovjek koji je svojim investicijama zaradio milijarde dolara, a dobrotvornim radom učinio puno dobrih djela i učinio mnoge sretnijima. Koja skromnost, rećiće mnogi. Ipak, Buffet je, kao natprosječno inteligentan i mudar čovjek, svjestan kako je upravo to što je rekao istina puno dubljeg značenja. Jasno mu je da je sustav u kojem se netko rodi, u kojem živi i djeluje važan i presudan okvir unutar kojega do izražaja mogu doći svi talenti i potencijali. Negdje drugdje vjerojatno bi bio znatno manje uspio, ako bi uopće uspio.

U Newsweeku je objavljeno istraživanje o stotinu najboljih zemalja za život. RH zauzima 28. mjesto, dok je kvaliteta njezina obrazovanja smještena na 22. mjesto

Nejasna slika

U povodu početka nove školske godine i nove akademske godine ovu veliku Buffetovu izreku moguće je na određeni način parafrazirati. Ovaj put primjenjujući ju na naš obrazovni kontekst: koliko su "sretni" učenici i studenti, na bilo kojoj obrazovnoj razini, zbog prigode da se obrazuju u Republici Hrvatskoj i koliko im je to "najbolja stvar" u životu? Malo drugačije postavljeno, koliko bi izgubili odnosno dobili ti isti učenici kada bi smatraju da obrazovne institucije djeluju u prostoru lišenom sustavne potpore, a dokaz njihovih tvrdnji u pravilu je jednostavan i vrlo lako razumljiv - plaće učitelja zaostaju za prosječnim plaćama. Jer, kad bi "znanje" bilo na većoj cijeni, i plaće učitelja bile bi veće. Premda ne izražavaju to otvoreno, njihova je "implicitna" tvrdnja da bi "sreća" učenika i studenata negdje drugdje bila veća. Ili, malo blaže, i ovdje bi mogla biti nešto veća.

Sličimo li Fincima

Nositelje vlasti ovdje nećemo previše spominjati jer je njihovo izjašnjavanje također jasno. O duvijek je strukturirano na prilično sličan način, u pravilu jednosmjeran i gotovo unison, te činjenično slabo potkrepljiv. Po njima je u obrazovnom sustavu uvijek sve manje-više super! Dokaze koje nude manje možemo provjeravati, a više im trebamo vjerovati. Primjerice, u posljednje nam se vrijeme kao najnoviji oblik takve "vjere" nameće sveprisutna dr- žavna matura. Prije smo, pak, "vjerovali" u neke druge stvari. Opet nas iskustvo uči da će još neko vrijeme i obrazovna budućnost, po svemu sudeći, biti satkana od niza manjih ili većih "vjera" koje nam se nude.

I što sad? Gdje je istina? Kako doći do odgovora? Čini se kako u traganju za odgovorom možemo učiniti najmanje tri stvari. Prvo je poslušati mišljenja drugih. Najnovije takvo mišljenje vrlo je recentno i dolazi sa stranica uglednog američkog magazina Newsweek. U njemu je prije dva-tri tjedna objavljeno istraživanje o stotinu najboljih zemalja za život na zemaljskoj kugli. Jedan od kriterija ticao se kvalitete obrazovnog sustava. Hrvatska je na visokom 28. mjestu poželjnih mjesta za život, a kvaliteta njezina obrazovanja smještena je na 22. mjesto. Prema ovom kriteriju, naši su učenici i studenti sretni što imaju mogućnost obrazovati se u Hrvatskoj. Ako se malčice poslužimo jsi i statistikom, što je u javnom raspravljanju inače često prisutno, slika se može učiniti još ljepšom. Slobodno tako možemo reći da se Hrvatska nalazi o prilike na granici pet najuspješnijih zemalja koje su obuhvaćene istraživanjem, odnosno da pripada klubu (oko) deset posto najuspješnijih zemalja na svijetu! Odlično, zar ne? Je li nam sada slika jasnija? Vjerojatno nije. Stoga možemo prijeći na sljedeću opciju, koja podrazumijeva usporedbu s jednimili više drugih obrazovnih sustava na europskoj i svjetskojrazini. U pravilu je takvih prigoda jako puno. Jedna od posljednjih bila je Europska konferencija obrazovnih istraživanja, koja se održala prije desetak dana u Helsinkiju, a okupila je istraživače iz područja obrazovanja, među ostalim i nas nekolicinu iz Hrvatske. U okvirute konferencije organizirani su i brojni posjeti finskim osnovnim i srednjim školama kako bi se istraživači na mjestu mogli upoznati s pojedinim značajkama rada "najuspješnijeg obrazovnog sustava". Informacija i zaključaka previše je da bi se mogle pokušati izniješti u ovakovom ograničenom prostoru, no ono što se može sigurno uočiti jest da, naizgled, naše škole imaju brojne sličnosti s finskim školama, ali da dublje traganje za različitostima u pravilu otkriva i ključne razloge uspjeha jednih i drugih. Opći društveni kontekst i društveni procesi unutar kojih se "obrazovanje dogada" prilično su različiti da bi sličnost samih obrazovnih sustava mogla rezultirati istovjetnim ishodima. "Onoliko koliko mi Hrvati po ponašanju sličimo Fincima toliko nam i škole sliče finskima školama". Štoviše, stekao sam dojam da naše škole ipak više sliče finskima nego što mi sami sličimo Fincima.

Treći i najbolji put

I na kraju, kada nismo uspjeli do odgovora doći na prva dva načina, preostaje nam treći. A on se temelji na istraživanju vlastitog obrazovnog sustava i unapređenju rada temeljenom na utvrđenim spoznajama. Trebamo poći od činjenice da smo kao društvo relativno neistraženi, da postoji način kako se istraživanja provode, da postoje oni koji ta istraživanja znaju provoditi, da su istraživanja ta koja jedina pružaju činjenice te da činjenice jedine predstavljaju osnovu za izvođenje zaključka i dobivanje spoznaja. Ako ta načela kombiniramo s načelima odgovornosti u radu kao i s načelom profesionalizma, onda će brzo doći vrijeme da dvojbe s početka teksta budu nepostojeće.

Tada će svi imati jasan stav i povjerenje u obrazovni sustav te će cijeniti one koji u njemu rade - učitelje, nastavnike i profesore. U tome nas može omesti opet jedna činjenica o kojoj, čini se, vodimo najmanje računa. Kako pokazuju statistički podaci o broju upisanih prvaša, razvidno je da se iz godine u godinu smanjuje broj upisane djece, stoga je moguće da će demografski trendovi, na žalost, biti ti koji će na najnepovoljniji mogući način dati odgovor na sva postavljena pitanja.●

LINIJA ŽIVOTA

Jelena Lovrić

Ekonomski oporavak: uvjet za EU

Loša ekonomska situacija mogla bi zaustaviti ulazak Hrvatske u Europsku Uniju. Na tu je opasnost za nedavnog boravka u Zagrebu upozorio bruxelleski izvjestitelj Hannes Swoboda. "Treba spriječiti da europski građani stekn u dojam kako Hrvatska dolazi kao proračunski i gospodarski slaba država", pa je stoga "bitno da hrvatska Vlada poduzme vrlo odlučne korake u sanaciji proračuna te financijskog i gospodarskog stanja zemlje", prepričao je Swoboda Europskom parlamentu svoje razgovore sa šefovima hrvatske države.

● **Set dosad poznatih** zahtjeva - da Hrvatska na djelu a ne samo na papiru argumentira svoju odanost europskim zakonima, reformira pravosuđe i konkretnim osudama dokaže svoju borbu protiv korupcije - nije se doticao ekonomije. Njeno uvrštavanje ne treba shvatiti kao izmišljanje novih problema. S obzirom na Grčku i druge ekonomski nestabilne zemlje, reagiranje EU vrlo je logično. Ako mora spašavati članice, s pojačanim će oprezom paziti koga prima u društvo. Situaciju komplicira činjenica da Hrvatska, za razliku od većeg dijela Europe, ne pokazuje znakove oporavka. Zato ekonomski faktor može postati presudan za odluku o datumu prijema.

Hrvatska politika u vezi s Europom često ima sasvim nerealna očekivanja. Na stranu sada fantazme Franje Tudmana da će Hrvatska ući u EU pod vlastitim kondicijama. Željan europske potvrde, ali ukopan u svoju antieuropsku politici, prvi je predsjednik za mnogo godina blokirao približavanje Europi. Prvu posttudmanovsku vlast Bruxelles je dočekao raširenih ruku, ali je njeno taktiziranje oko Haaškog suda ohladilo nade, pa je Hrvatska opet ostala pred vratima, gledajući u leđa velikom konvoju zemalja koje su u to vrijeme uplovile u EU. Bivši premijer Ivo Sanader s jedne je strane uklanjao europske prepreke, s druge ih je strane stvarao. Generale je izručio Haagu, ali glavnina problema, koji se na putu prema Europi još moraju riješiti, rezultat su njegove vlasti: i progon korupcije i savladavanje ekonomske krize.

● **Također je bio nerealan** u očekivanju da će pristupanjem Europi svi unutarnji dis- balansi Hrvatske automatski nestati. Taj je optimizam bez pokrića zadržala i njegova nasljednica. Potrudila se ukloniti slovenske barijere, ali ekonomske kao da ne primjećuje, pa se diplomatski kor po Zagrebu već mjesecima s čuđenjem raspituje zašto Jadranka Kosor ignorira poduzimanje mjera nužnih za gospodarski oporavak zemlje. Štoviše, iz vladajućih se krugova može čuti svakojakih budalaština, poput one da će Europa spašavati Hrvatsku od bankrota, baš kao što sada spašava Grčku. Ili one da se ekonomski procvat zemlje osigurati sredstvima iz europskih fondova. Jedan od takvih bisera je i nedavna tvrdnja ministra financija Šukera da s pristupanjem Europi poljoprivredni poticaji padaju na trošak bruxelleske blagajne. Upravo suprotno: neće Europa rješavati hrvatske probleme, nego bi zbog neriješenih problema, dosad političkih, danas sve više ekonomskih, mogla prolongirati prijem Hrvatske. Svobodino javno upozorenje samo je pokušaj da se hrvatska Vlada prizove pameti.●

JUTARNJA PROPOVIJED

Živko Kustić

Zar se vjeroučitelji stide jasno govoriti?

Čitamo da se "građanski odgoj, povijest civilizacije, filmska umjetnosti niz drugih sadržaja ni ove godine neće obrađivati u školama" (Večernji list, 6. rujna 2010., str. 13). No, osvemu tome zacijelo treba misliti i nalaziti rješenja, ali nama se odmah nameće pitanje školskog vjeronauka. Jer, "građanski odgoj i povijest civilizacije" bez sumnje i te kako spadaju u predmet koji se zove vjeronauk. Građanski odgoj pripada javnoj pristojnosti, a biti nepristojan i neodgojen vjerniku ne priliči. Povijest civilizacije uključuje i sve čime se Biblija bavi - od pradavnih ljudi do Isusa Krista i do naših dana. O svemu tome može se na svoj način učiti i izvan vjeronauka, ali ne vidimo kako bi vjeronauk bez toga bio moguć.

Zar je moguće da mladi na vjeronauku ne saznaju sve što treba znati o Šestoj zapovijedi?

Povijest civilizacije i građanski odgoj spadaju u predmet koji se zove vjeronauk

Da li ti stručnjaci koji o tome pišu zanemaruju i samu pojavu vjeronauka, ili je - nedaj Bože! - naš školski vjeronauk takav da ga se gledete ga može zanemariti?

Pitanja su eto već u javnosti - uzalud ih je zaobilaziti.

● **Obični vjernici,** čak ni mnogi svećenici - među koje se i sam ubrajam - ne mogu zapravo znati što se sve događa na školskom vjeronauku. Biskupi sa svojim stručnim suradnicima to zacijelo mogu.

No, zar je na primjer moguće da mladi u godinama pubertetaa na vjeronauku ne saznaju sve što treba znati o Šestoj zapovijedi? Zar zreli vjeroučitelj-svećenik ili kvalificirani laik - nije spreman o tome s njima jasno razgovarati - kad zna kako oni među sobom o tome razgovaraju?

● **Bilo bi za cijeli** sustav vjeronauka kobno da se to pitanje prešućuje ili da se o njemu govori tajnovito, nejasno, kao da je riječ o djeci a ne o mladima koji o tome moraju već znati - možda površno - i od kojih mnogi o tome već imaju stanovita iskustva. No, ako je istina da većina vjeroučenika te dobi ne ide na nedjeljne mise - znamo li uopće o čemu govorimo?●

REAGIRANJE

ZAGREBAČKA BANKA ODNOSI S JAVNOŠĆU

Nas se nije moglo prevariti

● **U Jutarnjem listu 2. rujna** objavljen je članak naslovljen "Velika obmana u Rijeci - 8 milijuna eura bilo mu je već u rukama" u kojem su objavljene netočnosti vezane uz Zagrebačku banku. Vezano za objavljene neslužbene informacije o pokušaju prodaje nekretnine u vlasništvu Varteksa u Rijeci, naglašavamo da Zagrebačka banka nikada nije imala nikakav poslovni odnos niti kontakt sa spomenutom tvrtkom Signum Grupa, nego isključivo sa svojim klijentom Varteksom kojeg smo upravo mi upozorili da se ne može osloniti na ponuđeno dostavljeno osiguranje i garanciju navedenog kupca. Stoga su neutemeljene tvrdnje da je u pokušaju kupnje mogla biti prevarena Zagrebačka banka.●

Ilustracija: Svjetlan Junaković

POŠTOVANI VOZAČI, škola je počela!
Stoga, PAZITE NA VAŠE PONAŠANJE U PROMETU

HAK HRVATSKI AUTOKLUB

- Poštujte prometne znakove, propise i pridržavajte se sigurnosnih pravila!
- Kada se približavate pješačkom prijelazu, pazite - usporite - propustite - ne ometajte - ne ugrožavajte!
- Pazite na djecu koja hodaju uz cestu!
- U slučaju opasnosti upozorite zvučnim signalom (trubom) na svoju prisutnost!
- U blizini škola, vrtića, u zonama smirenog prometa usporite i vozite oprezno!
- Ne ometajte i ne ugrožavajte nezaštićene ili slabije od sebe: djecu, pješake, starije osobe, hendikepirane osobe, bicikliste, mopediste!

Pazite u prometu, neka školovanje vaših najmlađih bude radost, a put do škole popločen našom i vašom pažnjom i skrbi za svakog mališana.

HAK HRVATSKI AUTOKLUB · Basler OSIGURANJE ZAGREB · NACIONALNI PROGRAM SIGURNOSTI CESTOVNOG PROMETA · Agencija za odgoj i obrazovanje · POLICIJA · HRT Radio · Jutarnji list